

چند فرضیه روایی جهت بررسی شرایط کارآیی در مقابله با کرونا

علی بدری^۱

روایات بسیاری در حوزه سلامت از اهل بیت علیهم السلام رسیده است. شماری از این احادیث به رویارویی با بیماری‌های واگیردار، اختصاص دارد. در روزگار معصومان علیهم السلام، رعایت این دستورات، موجب پیشگیری از بیماری شده و یا درمان مریض را در پی داشت. شاید نتوان گزاره‌های مطرح شده در این روایات را به عنوان راه پیشگیری امروزی، برشمرد؛ زیرا چه بسا ویروس‌های آن روز و شرایط مخاطبان معصومان علیهم السلام با امروز تفاوتی کرده که گزاره‌های پیشین، عینا پاسخگوی بیماری‌های امروزی نباشد. با این حال، می‌توان از چنین احادیثی به عنوان فرضیه‌های پیشگیری بهره گرفت و با آزمایش، شرایط کارآیی آن را تعیین کرد. حتی روایات ضعیف این حوزه از دانش نیز قابل راستی‌آزمایی در آزمایشگاه‌های پزشکی و با روش‌های مدرن است. امروزه روشن شده که وجود بیماری‌های خاص، احتمال ابتلا به برخی از ویروس‌ها از جمله کرونا را افزایش می‌دهد. در روایات، گزاره‌هایی برای پیشگیری یا درمان چنین امراضی نیز وجود دارد. این گزاره‌ها هم نیازمند بررسی‌های آزمایشگاهی است. آشنایی با این گزاره‌ها، راه بررسی‌های بیشتر در زمینه مبارزه با بیماری را باز می‌کند.

برای پیشگیری از بیماری، راهکارهای بسیاری در روایات آمده است. بخشی از این روایات با هدف پیشگیری از بیماری صادر شده و برخی دیگر، اهداف عبادی را دنبال می‌کند و حکمت پیشگیری از بیماری را نیز در خود دارد. در اینجا تنها به روایات مرتبط با شستن دست اشاره می‌شود.

امام صادق علیه السلام می‌فرماید:

دست خود را بعد از ادرار، یک بار و بعد از غائط، دو بار و بعد از جنابت، سه بار بشوی.

و نیز می‌فرماید:

دست خود را بعد بیدارشدن از خواب یک بار بشوی.^۲

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشگاه تهران، پردیس فارابی قم.
۲. من لا یحضره الفقیه، ج ۱، ص ۴۶.

در روایت دیگری به شستن دست، پیش و پس از غذا سفارش شده است.^۳

اهل بیت علیهم السلام به وضو گرفتن سفارش بسیاری کرده‌اند. وضو، مجموعه‌ای از اعمال است که شستن دست را نیز در خود دارد. این رفتار عبادی، پیش از اعمال مختلفی مانند خوابیدن^۴ سفارش شده است؛ همچنین پس از امور متعددی توصیه شده است؛ مانند خروج غائط،^۵ بول،^۶ خون استحاضه،^۷ خون حیض،^۸ منی،^۹ باد،^{۱۰} ترشح بدبو،^{۱۱} مذی،^{۱۲} ودی،^{۱۳} هر نوع رطوبت از مخرج بول و غائط،^{۱۴} کرم از مقعد،^{۱۵} لمس فرج و آلت،^{۱۶} داخل مقعد و سگ،^{۱۷} لذت جنسی بدون انزال،^{۱۸} دست‌دادن دست‌دادن با کسی که از کثیفی و نجاست پرهیز نمی‌کند،^{۱۹} گرفتن ناخن،^{۲۰} کندن سیبیل،^{۲۱} تراشیدن سر،^{۲۲} جاری شدن خون از بینی و لته و^{۲۳} استغراغ.^{۲۴}

به این فهرست می‌توان وضوهای واجب و وضوهایی که پیش از عبادات دیگر، مستحب شمرده شده مانند وضوی پیش از تلاوت قرآن را نیز افزود.

غسل، یکی دیگر از دستورات شرعی است که شستن دست را نیز در خود دارد.^{۲۵}

از سوی دیگر مشکلات تنفسی و ریوی که خود، بیماری و زمینه بیماری‌های ویروسی مانند کروناس، در روایات، مورد توجه قرار گرفته است.

۳. ن. کذ الکافی، ج ۱۲، ص ۳۵۴؛ تهذیب الاحکام، ج ۹، ص ۹۷، ح ۴۲۳.

۴. ن. کذ الکافی، ج ۵، ص ۱۱۴.

۵. ن. کذ همان.

۶. ن. کذ همان.

۷. ن. کذ همان، ص ۲۶۹.

۸. ن. کذ همان.

۹. ن. کذ عوالی اللالی، ج ۲، ص ۱۶۸؛ وسائل الشیعة، ج ۲، ص ۲۱۹.

۱۰. ن. کذ تهذیب الاحکام، ج ۱، ص ۷.

۱۱. ن. کذ الکافی، ج ۵، ص ۱۱۲.

۱۲. مایعی که بر اثر لذت جنسی بیرون آمده ولی پاک است.

۱۳. مایعی که بعد از ادرار خارج می‌شود.

۱۴. ن. کذ تهذیب الاحکام، ج ۱، ص ۲۰ و ۱۴۴.

۱۵. ن. کذ همان، ج ۱، ص ۱۱.

۱۶. ن. کذ همان، ج ۱، ص ۲۲.

۱۷. ن. کذ همان، ج ۱، ص ۴۵ و ۸۹ و ۳۴۸.

۱۸. ن. کذ همان، ج ۱، ص ۲۲.

۱۹. ن. کذ همان، ج ۱، ص ۳۴۷.

۲۰. ن. کذ همان، ج ۱، ص ۳۴۶.

۲۱. ن. کذ همان.

۲۲. ن. کذ همان.

۲۳. ن. کذ همان، ج ۱، ص ۱۳.

۲۴. ن. کذ همان، ج ۱، ص ۱۳.

۲۵. ن. کذ الکافی، ج ۱۳، ص ۱۵۵.

مفضل بن عمر از امام صادق علیه السلام درباره تنگی نفسی پرسید که او را مجبور می‌کند تا بین خانه خود تا خانه امام علیه السلام - با این که مسافت اندکی بوده - دو بار بنشیند. امام علیه السلام پاسخ می‌دهند:

برای تنگی نفس، ادرار شتر ماده بنوش.

او نیز این کار را انجام داده و خوب می‌شود.^{۳۶}

همچنین در روایات توصیه شده که برای پیشگیری از تنگی نفس، تخم مرغ زیاد نخورد.^{۳۷} سرفه، یکی دیگر از بیماری‌هایی است که مورد توجه روایات قرار گرفته است. البته سرفه می‌تواند نشانه بیماری‌های دیگری باشد و گاهی هم سودمند دانسته شده است.^{۳۸} در برخی از احادیث درمان‌هایی برای سرفه و یا بیماری که سرفه، نشانه آن است، شمرده شده که قابل بررسی و آزمایش می‌باشد.

عمر بن اذینه می‌گوید: شخصی از سرفه به امام صادق علیه السلام شکوه

کرد و من نیز حاضر بودم. حضرت فرمود: کف دست خود مقداری

کاشم^{۳۹} و به همان میزان، شکر^{۴۰} بریز و آن را یک یا دو روز مصرف

کن. ابن اذینه می‌گوید: پس از آن روز، آن شخص را دیدم که

می‌گفت: تنها یک بار این کار را انجام دادم و بیماری‌ام از بین رفت.^{۴۱}

در روایتی از امام رضا علیه السلام آمده:

امام کاظم علیه السلام بیمار شدند و به پزشکان خبر دادند. آنها داروهای

عجیبی درست کردند. حضرت به آنان فرمود: به کجا می‌روید؟ تنها

به بهترین دارو اکتفا کنید که آن ترکیبی از هلیله سیاه، رازیانه و شکر

سرخ است و در تابستان و زمستان هر ماه سه بار خورده شود و در

زمستان به جای رازیانه، مصطکی قرار دهید.^{۴۲}

۳۶. طب الائمة علیهم السلام، ص ۱۰۳؛ الفصول المهمة، ج ۳، ص ۲۰۸ و نیز ن. کد تحریر الوسیلة، ج ۲، ص ۱۶۲.

۳۷. ن. کد طب الامام الرضا علیه السلام، ص ۱۴.

۳۸. ن. کد الخصال، ج ۱، ص ۲۱۰.

۳۹. همان «انجدان رومی» گیاهی شبیه به گلپر است با این تفاوت که انجدان رومی بویی ندارد و رنگ آن سفید است و میان آن لکه‌ای قهوه‌ای شبیه زیره است، انجدان ایرانی سبز یا زرد است. ن. کد درس طب در روایات، عباس تبریزیان، ۹۴/۸/۱۲.

۴۰. شکر طبیعی یا شکر نیشکر.

۴۱. الکافی (الاسلامیة)، ج ۸، ص ۱۹۳.

۴۲. طب الائمة علیهم السلام، ص ۵۰.

بیماری‌های قلبی، یکی دیگر از امراض خاصی است که خطر ابتلا به ویروس‌ها را افزایش می‌دهد. در روایات برای پیشگیری یا درمان ضعف قلب سفارش‌هایی شده است.

امام علی علیه السلام خوردن «به» را باعث تقویت قلب ضعیف و شجاعت ترسو می‌شمرند.^{۳۳}

در روایت دیگری، خوردن «مویز» موجب تقویت قلب و پاک‌سازی معده و رفع بیماری دانسته شده است.^{۳۴}

همچنین یکی از فواید «سرکه» تقویت قلب^{۳۵} و آسودگی آن^{۳۶} شمرده شده است.

در روایت دیگری، خوردن نان با سرکه انگور، موجب از بین رفتن ویروس‌های معده دانسته شده است.^{۳۷}

بیماری کلیه نیز از امراضی است که در روایات مورد توجه قرار گرفته است. در برخی از روایات مصرف بعضی از مواد غذایی، گرم‌کننده کلیه شمرده شده است. به نظر می‌رسد که گرم کردن کلیه به معنای کمک به عملکرد آن باشد. در روایتی^{۳۸} خوردن گردو را در زمستان، موجب گرم شدن کلیه‌ها می‌شمرد. در روایتی دیگر^{۳۹} ترکیب گردو و زینان را سودمند برای گرمی کلیه می‌داند. سنجد نیز موجب گرم شدن کلیه شمرده شده است.^{۴۰} همین ویژگی برای هویج هم ذکر شده است^{۴۱} که احتمالاً منظور از آن همان زردک باشد.

می‌توان پس از بررسی این گزاره‌ها با روش‌های امروزی، شرایط کارایی آن را کشف کرد و به عنوان دارو و یا راهکار پیشگیری در اختیار مردم نهاد؛ همان‌گونه که امروزه، شستن مکرر دست‌ها به عنوان راهکاری برای پیشگیری از کرونا، عنوان می‌شود.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 پرتال جامع علوم انسانی

۳۳. ن. کذ الکافی (الاسلامیة)، ج ۶، ص ۳۵۷.
 ۳۴. ن. کذ الامالی، ص ۳۶۲.
 ۳۵. ن. کذ الکافی (الاسلامیة)، ج ۶، ص ۳۳۰.
 ۳۶. ن. کذ المحاسن، ج ۲، ص ۴۸۷.
 ۳۷. ن. کذ الکافی (الاسلامیة)، ج ۶، ص ۳۳۰.
 ۳۸. ن. کذ همان، ج ۶، ص ۳۴۰.
 ۳۹. ن. کذ مکارم الاخلاق، ص ۱۹۱.
 ۴۰. الکافی (الاسلامیة)، ج ۶، ص ۳۶۱.
 ۴۱. ن. کذ همان، ج ۶، ص ۳۷۲.

منابع

۱. الامالی، محمد بن حسن طوسی، قم، دارالثقافة، اول، ۱۴۱۴ق.
۲. وسائل الشیعة الى تحصیل مسائل الشریعة، محمد بن حسن عاملی (شیخ حر)، تحقیق مؤسسه آل البيت علیهم السلام، قم، مؤسسه آل البيت علیهم السلام، ۱۴۰۴ق.
۳. تهذیب الاحکام، محمد بن حسن طوسی، تحقیق سید حسن موسوی خراسان، تهران، دارالکتب الاسلامیة، ۱۴۰۷ق.
۴. الخصال، محمد بن علی ابن بابویه (شیخ صدوق)، تحقیق علی اکبر غفاری، قم، جامعه مدرسین، ۱۳۶۲ش.
۵. طب الائمة علیهم السلام، ابنا بسطام نیشابوری، تحقیق سید محمد مهدی خراسان، قم، دار الشریف الرضی، دوم، ۱۴۱۱ ق.
۶. طب الامام الرضا علیهم السلام (الرسالة الذهبية)، تحقیق سید مرتضی عسکری، قم، دار الخيام، ۱۴۰۲ق.
۷. عوالی اللالی العزیزية فی الاحادیث الدینیة، ابن ابی جمهور احسائی، تحقیق مجتبی عراقی، قم، دارسید الشهداء، ۱۴۰۵ق.
۸. الکافی، محمد بن یعقوب کلینی، تحقیق علی اکبر غفاری، تهران، دارالکتب الاسلامیة، چهارم، ۱۴۰۷ق.
۹. الفصول المهمة فی اصول الائمة، محمد بن حسن عاملی (شیخ حر)، تحقیق محمد قائمی، قم، مؤسسه معارف امام رضا علیهم السلام، ۱۴۱۸ق.
۱۰. مکارم الاخلاق، فضل بن حسن طبرسی، قم، دار الشریف الرضی، چهارم، ۱۳۷۰ش.
۱۱. من لایحضره الفقیه، محمد بن علی ابن بابویه (شیخ صدوق)، تحقیق علی اکبر غفاری، جامعه مدرسین، دوم، ۱۴۱۳ق.